

enkele nevels liggen. Wel belangrijk zijn in dit verband enkele hobbels die zich in het Verenigd Koninkrijk van Willem I voordeden en die uiteindelijk die vereniging ten onder deden gaan. Blijkens de Vaticaanse archieven werkten toen reeds processen die in het vervolg uitliepen op de weg tot integratie in het Nederland vanaf Willem II. De blik van Vaticaanse waarnemers moge door schablonen vertroebeld zijn geweest, het waren hun schablonen die de onze kunnen neutraliseren en, naar de hoofdstukken 2-4 overtuigend aantonen, dit ook werkelijk doen. Om die wat ik hierboven kortaf noemde 'Vaticaanse waarnemers' goed te kunnen plaatsen biedt trouwens hoofdstuk 1 eerst de 'kaders' waarin zij geplaatst moeten worden. Staatssecretariaat, congregatie 'de propaganda fide', nuntiatuur en al wat verder vanuit Rome in min of meer duurzaam contact met Nederland stond worden helder beschreven. Daarbij worden verkokering en competentiegeschillen zonder omwegen aangewezen. 'Rome', 'de Heilige Stoel', 'de Curie vormden geenszins het monolitische blok waarvoor vijand en menige vriend deze hielden. Zo zij hier terzijde genoteerd dat een van de dierbaarste gedachten van de Groot-Protestanten omstreeks 1853 een daverend misverstand was: de mening dat de bisschoppen hier als handlangers of zetbazen van de paus geplaatst werden. Een doorlopend thema van het boek is juist te tonen dat de bisschoppen dit niet waren en ook per se niet wilden zijn. Verbonden met de heilige Vader: zeker. Organen van zijn romeinse staven: absoluut niet. Boeiend is juist te zien hoe de geloofstrouw aan de paus voortdurend in contrast staat met de wijze waarop romeinse directieven opgenomen worden – of niet: regelrechte sabotage, bijvoorbeeld door eindeloos uitstellen, kwam voor.⁴

Beeld en zelfbeeld

Hoe beeld en zelfbeeld van de paus in de negentiende eeuw, na de vernederingen door Verlichting, Revolutie en Napoleon, evolueerden, komt dan in hoofdstuk 5 aan de orde, dat volgens de auteur, blz.15, 'in het geheel een centrale plaats inneemt' Het heet dan ook 'Van herder tot koning' en citeert zowel uit Schaepmans *Pius-cantate* (1871) als uit diens lijkrede op deze Pius IX (1878) om te laten zien hoe Christus' koningschap als attribuut van diens plaatsvervanger – bovendien sedert 1870 óók lijdend als gevangene van het Vaticaan – wordt bezongen. Daaraan is vanuit Nederland een hele inzet voor het behoud van de Kerkelijke Staat voorafgegaan, financieel (zonder veel

4. Pag. 347-348: Teneinde de macht te breken die pastoors zich tijdens de Republiek over hun parochies aangematigd hadden, ontstond er een 'voorkeur van de bisschoppen voor het aanstellen van afzetbare pastoors in plaats van de kanoniekrechtelijke normale vaste aanstelling na een vergelijkend examen'. Terechtwijzingen vanuit Rome brachten hierin in 50 jaar geen wijziging.